

Кропивницький М. О.,
аспірант кафедри адміністративного та інформаційного права
Інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

LEGAL FOUNDATIONS OF FINANCING OF SOCIAL SECURITY IN UKRAINE

У статті розглядаються поширені в науці адміністративного права, фінансового права, а також права соціального забезпечення України теоретичні категорії «цілі», «завдання» та «принципи» і шляхом порівняння й синтезу концептуальних підходів до класифікації проаналізованих галузевих і міжгалузевих принципів запропоновано низку принципів фінансування соціального забезпечення населення України як підстав для його розвитку.

Ключові слова: *принципи права, цілі й завдання, соціальне забезпечення, принципи права соціального забезпечення, принципи фінансування соціального забезпечення.*

В статье рассматриваются распространенные в науке административного права, финансового права, а также права социального обеспечения Украины теоретические категории «цели», «задачи» и «принципы» и путем сравнения и синтеза концептуальных подходов к классификации проанализированных отраслевых и межотраслевых принципов предложен ряд принципов финансирования социального обеспечения населения Украины как базовых для его развития.

Ключевые слова: *принципы права, цели и задачи, социальное обеспечение, принципы права социального обеспечения, принципы финансирования социального обеспечения.*

The paper explores the concepts of “goal”, “objective”, “principle” in the science of Administrative Law, Financial Law and Social Security Law of Ukraine and presents basic principles of financing of social security of Ukraine’s population by comparison and synthesis of conceptual approaches to the classification of branch and cross-branch principles.

Key words: *the principles of law, goals and objectives, social security, the principles of Social Security Law, the principles of financing of social security.*

Вступ. Осмислення феномена соціального забезпечення, питань відпрацювання належного механізму його реалізації в рамках сучасного суспільства, безумовно, потребує відповідного теоретичного підґрунтя. Концептуальним у цьому плані виступає аналіз правових засад соціального забезпечення загалом та взаємопов’язаних із ними цілей, завдань і функцій зокрема. Нині в українській правовій науці відсутні комплексні дослідження таких понять, як цілі, завдання та принципи фінансування соціального забезпечення. Питання принципів соціального забезпечення досліджували Т.З. Гарасимів та І.Ю. Хомич. Загальні засади публічної фінансової діяльності, бюджетного фінансування видатків досліджувалися такими вченими, як А.І. Берлач, Л.К. Воронова, О.П. Гетьманець, Н.Л. Губерська, А.Т. Ковальчук, М.П. Кучерявенко, Л.С. Лях, В.А. Мальцева, А.О. Монаєнко, С.О. Ніщима, О.П. Орлюк, О.О. Семчик, В.Д. Чернадчук та ін.

Метою статті є визначення на основі ґрунтовного аналізу таких понять, як «цілі», «завдання» та «принципи» фінансування соціального забезпечення, а також їхня класифікація за різними критеріями для подальшого розвитку інституту фінансування соціального забезпечення.

Огляд категоріально-поняттєвого апарату сучасної науки адміністративного, фінансового та права соціального забезпечення в контексті визначення цілей, завдань і принципів соціального забезпечення. У сучасній філософській науці ціль визнається як ідеальний образ бажаного в майбутньому результату людських дій [1, с. 8]. Існує і більш розширене трактування категорії «ціль», зокрема, як

одного з елементів поведінки і свідомої діяльності суспільства, який характеризує передбачення результату діяльності і шляхи його реалізації за допомогою визначених засобів [2, с. 731]. Звернемо увагу, що в наведеному визначенні акцентовано не тільки на тому, чого необхідно досягти, а і на тому, що для цього потрібні відповідні засоби. Водночас очевидно, що визначення шляхів реалізації передбаченого результату тісно пов’язане з існуванням іншої не менш важливої категорії – категорії відповідних завдань.

Зазначимо, що в адміністративно-правовій науці категорія цілей та завдань була предметом наукового аналізу в працях низки науковців. Одним із найбільш цікавих, на наш погляд, підходів є запропонований О.М. Бандуркою та М.М. Тищенко. У підручнику «Адміністративний процес» із цього приводу було сформульовано кілька цікавих положень, які доцільно проаналізувати. Зокрема, на думку цих вчених, ціль виступає в ролі спонукального чинника, своєрідного відправного пункту відповідної діяльності, її можна визначити як причину дії або так звану цільову причину. Водночас ціль не тільки спонукає діяльність, а й стимулює її. Важливо і те, що ціль як внутрішній елемент відповідної діяльності відбивається на її структурі і зберігається протягом всього процесу, що веде до її досягнення. І, зрештою, ціль виконує функцію начала, яке спрямовує і регулює хід відповідної діяльності і з яким співвідноситься комплекс завдань, що, своєю чергою, дає змогу вносити необхідні корективи на шляху досягнення цілі.

Процес реалізації цілі не зводиться лише до її визначення і включає створення реальних передумов такої реалізації. Це означає, що процес реалізації

цілей не тільки ідеальний, а й значною мірою реальний. При цьому реальність такого процесу зумовлена наявністю і розв'язанням його конкретних завдань. Останні являють собою поняття, яке відбиває необхідність для суб'єкта здійснити певні дії, спрямовані на досягнення відповідних цілей. Загалом це єдина система дій, які здійснюються в інтересах досягнення цілі, яка об'єднує всі його ланки. При цьому розв'язання завдання нерозривно пов'язане з його реальними умовами, тобто явищами, що впливають на виникнення розвитку і розв'язання завдання. Найважливішими умовами завдань варто вважати їхню спрямованість на досягнення цілі, об'єктивну необхідність у відповідному регулюванні, конкретні засоби і методи, а формою вираження завдань є діяльність суб'єкта, його функції. Підкреслюючи, що категорія «ціль» є ширшою за категорію «завдання», а ціль визначає наявність комплексу певних завдань, розв'язання яких дає змогу досягти наміченої цілі, О.М. Бандурка та М.М. Тищенко виділяють певні рівні цілей, зокрема стратегічні, тактичні та оперативні [3, с. 24–26].

Незважаючи на те, що певні важливі висновки з приводу аналізу категорій цілей і завдань були сформульовані щодо адміністративного процесу, варто, на наш погляд, зазначити певну універсальність такого підходу і до інших сфер суспільного життя, зокрема сфери соціального забезпечення. Але при цьому варто враховувати, що процесуальна сфера, незважаючи на її важливість для суспільства, охоплює певною мірою звужене коло суспільних відносин порівняно зі сферою соціального забезпечення. Вважаємо, що стосовно сфери соціального забезпечення загалом і її фінансування зокрема доцільно говорити про виділення такої ієрархії цілей, яка б включала загальні, головні, проміжні і поточні цілі.

Загальною ціллю, на наш погляд, варто визнати досягнення такого стану суспільних відносин, за якого всі без виключення верстви населення повинні мати відповідний, нормативно закріплений ступінь соціального захисту, який відповідав би загально-визнаним міжнародним стандартам та мінімізував ризик потенційних соціальних конфліктів у цій сфері. *Головні* цілі соціального забезпечення та його фінансування спрямовані на вирішення концептуальних питань, пов'язаних із визначенням та конкретизацією соціальної політики держави, формуванням на її основі системи соціального захисту, її належного фінансування, побудови системи гарантування соціальних прав і свобод громадян, у тому числі з чітким визначенням відповідальності уповноважених суб'єктів і громадян у сфері соціального забезпечення. *Проміжні* цілі пов'язані з отриманням необхідних результатів, які б свідчили про ефективність та дієвість діяльності органів держави, їхніх представників, неурядових організацій у сфері соціального забезпечення, які б мали суттєве значення для діяльності системи соціального забезпечення на рівні окремого регіону чи окремої адміністративно-територіальної одиниці та відповідали реалізації загально-визначеної соціальної політики держави. *По-*

точні цілі пов'язані з результативністю вирішення конкретних питань соціального забезпечення окремих громадян на основі належного комплексу організаційних та правових заходів. Враховуючи органічну взаємопов'язаність категорій цілей та завдань, ієрархія останніх може бути побудована відповідно до ієрархії зазначених вище цілей.

Такий підхід повною мірою може бути екстрапольований (безумовно, з урахуванням специфіки відповідної діяльності) на формування ієрархії цілей і завдань такої окремої важливої складової частини соціального забезпечення, якою є її належне фінансування.

У науковій літературі побутують різні підходи до визначення поняття «принцип права». Втім, загально-визнаним є осмислення принципів як ідеї, положення, вимоги, при цьому не простого положення, а основного, основоположного, засадничого, фундаментального, вихідного, загального, керівного, відправного, провідного, чільного. На це звертається увага в одному із найбільш ґрунтовних теоретичних досліджень принципів права за останній час. Автор цього дослідження С.П. Погребняк цілком справедливо підкреслює, що наповнення принципів нормативним змістом відбувається у процесі практичної діяльності різних гілок влади і є традиційним завданням органів законодавчої влади, яке виконується в процесі поточної нормотворчості [4, с. 24, 30].

Проаналізувавши підходи до визначення дефініції «принципи права», доходимо висновку, що принципи права – це основні керівні ідеї, об'єктивно зумовлені вимоги до усіх учасників суспільних відносин, обов'язковість яких залежить від нормативного їх закріплення. Загалом варто зазначити, що загальні принципи права слугують важливим підґрунтям та об'єктивним орієнтиром для формування відповідних галузевих принципів, серед яких особливу увагу варто приділити принципам права соціального забезпечення та принципам фінансового права, фінансової діяльності.

Як справедливо зазначає Т.З. Гарасимів, право соціального забезпечення є однією з важливих галузей права, що регулює суспільні відносини щодо матеріального (грошового чи натурального) соціального забезпечення громадян у разі настання соціального ризику за рахунок спеціальних соціальних фондів чи бюджетних коштів різних рівнів. Сучасний стан розвитку наукових досліджень у цій галузі позначений переходом від позитивістських концепцій до природничо-правової теорії розуміння права та його принципів. Принципами права соціального забезпечення є вихідні засади, які виражають сутність суспільних відносин, що формують предмет права соціального забезпечення. Правові принципи, на відміну від принципів права, безпосередньо закріплені у положеннях законодавства про соціальне забезпечення у вигляді норм-принципів або ж їх зміст впливає з системи норм [5, с. 43–44].

У літературі до галузевих принципів права соціального забезпечення належать: 1) поширення права соціального забезпечення на всіх громадян незалеж-

но від громадянства, форми та виду суспільно корисної діяльності; 2) здійснення забезпечення на рівні, не нижчому від установлених у державі соціальних стандартів; 3) здійснення забезпечення в разі настання соціального ризику; 4) державна гарантованість права на соціальне забезпечення; 5) принцип справедливості та неупередженості; 6) диференціація умов та обсягів соціального забезпечення [6, с. 123].

Т.З. Гарасимів виділяє принципи права соціального забезпечення, які визначають його сутність та закономірності розвитку: 1) всезагальність права на соціальне забезпечення; 2) визначення сфери суспільних відносин соціальним ризиком; 3) гарантії соціального забезпечення на рівні не нижче прожиткового мінімуму в державі; 4) провідна роль централізованого правового регулювання умов та порядку здійснення соціального забезпечення. Водночас, на його погляд, систему правових принципів права соціального забезпечення України становлять: 1) державні гарантії реалізації права на соціальне забезпечення; 2) диференціація умов та обсягу соціального забезпечення в Україні; 3) солідарна відповідальність суб'єктів права на соціальне забезпечення; 4) адресне соціальне забезпечення [5, с. 119]. І. Хомич вирізняє такі види принципів соціального забезпечення: 1) принцип цільового та ефективного використання коштів державних і недержавних соціальних фондів; 2) принцип солідарності і субсидування в соціальному забезпеченні населення України; 3) принцип прозорості, своєчасності і повноти соціального забезпечення населення України [7, с. 187]. Із загальногалузевих принципів соціального забезпечення О. Тищенко виокремлює такі: 1) принцип гуманізму як основоположної ідеї соціального забезпечення; 2) соціальне державне гарантування права кожного на соціальне забезпечення; 3) реалізація державно-правових стандартів і гарантій соціального забезпечення на достойному життєвому рівні; 4) справедлива диференціація видів соціального забезпечення; 5) соціально-правова обґрунтованість надання соціального забезпечення; 6) поєднання законодавчого і договірного визначення видів соціального забезпечення; 7) державна підтримка добровільних форм соціального забезпечення і благодійності; 8) забезпечення ефективного судового і позасудового захисту від порушень права на соціальне забезпечення [8, с. 82].

Цікавою є позиція Н.Б. Болотіної, яка галузеві принципи права соціального захисту як галузі права поділяє на змістовні та формальні. Змістовні принципи формулюють загальні засади змісту права на соціальний захист, формальні принципи відображають якість юридичного механізму забезпечення такого права. До змістовних принципів належать такі: 1) всезагальність соціального захисту; 2) всебічність (універсальність) соціального захисту; 3) рівність прав і можливостей та заборона дискримінації; 4) диференціація умов та рівня соціального захисту; 5) наукова та економічна обґрунтованість соціальних стандартів; 6) незменшуваність змісту та обсягу соціальних виплат і послуг при прийнятті нових законів; 7) державна гарантованість встановлених прав

у сфері соціального захисту. До формальних принципів належать такі: 1) збереження прав у галузі соціального захисту; 2) захист законних сподівань; 3) юридичної ясності; 4) реальності проголошених прав; 5) судового захисту права людини на соціальний захист [9, с. 57].

Не менш значущими для осмислення питання про принципи фінансування соціальної сфери є принципи фінансового права та фінансової діяльності, дія яких органічно пов'язана з функціонуванням системи соціального забезпечення. Це цілком природно, оскільки зумовлено низкою важливих факторів. По-перше, функціонування будь-якої розвинутої соціальної системи неможливе без відповідного матеріального підґрунтя, що є не тільки фактором виживання цієї системи, а й надає можливості її прогресу. По-друге, сфера соціального забезпечення, як і сфера охорони здоров'я, є найбільш важливою в контексті збереження, відтворення людських ресурсів, надання індивіду комфортних, безпечних і, що не менш важливо, достойних людської гідності умов існування. По-третє, осмислення принципів соціального забезпечення та принципів його фінансування може дати змогу сформулювати нові підходи до проблем формування належної матеріальної основи забезпечення відпрацювання таких підходів до турботи громадян, що потребують соціальної допомоги, які відповідають рівню цивілізації XXI ст. Саме такий підхід має лежати в основі нових шляхів вирішення цієї проблеми. Варто звернути увагу на те, що аксіоматичність пріоритетності соціальної політики нині виступає фактором самого існування сучасної української держави, оскільки має двовекторний характер: по-перше, людський потенціал був і залишається головним чинником будь-якого суспільства, а, по-друге, такий розвиток можливий лише в умовах відсутності або мінімізації ризику соціальних конфліктів.

Розглянемо позиції вчених щодо принципів фінансової діяльності, при цьому акцентуємо саме на принципах галузевого характеру. Так, на думку О.П. Орлюк, до галузевих принципів публічної фінансової діяльності належать: 1) публічний та гласний характер фінансової діяльності; 2) принцип розподілу функцій між представницькими органами та органами виконавчої влади у сфері фінансової діяльності; 3) пріоритет представницьких органів держави та місцевого самоврядування перед виконавчими органами; 4) пріоритет публічних витраток над доходами; 5) монополія держави на певні дії у сфері фінансів; 6) всебічний контроль у сфері публічної фінансової діяльності. Водночас О.П. Орлюк вирізняє й інші принципи: 1) «здорових фінансів»; 2) єдності фінансової і грошової системи держави; 3) фінансової безпеки держави; 4) міжгалузевого характеру публічної фінансової діяльності; 5) гласності; 6) плановості; 7) цільового використання фінансових ресурсів; 8) компетентності та самостійності у сфері фінансової діяльності органів місцевого самоврядування у встановлених чинним законодавством межах [10, с. 47–49]. На думку В.П. Нагребельного,

В.Д. Чернадчука, В.В. Сухоноса, до принципів публічної фінансової діяльності належать: 1) принцип публічності; 2) принцип гласності; 3) принцип плановості; 4) принцип розподілу функцій представницької та виконавчої влади; 5) принцип пріоритетності представницьких органів влади перед виконавчими; 6) принцип пріоритетності публічних видатків щодо доходів; 7) принцип контролю та обліку; 8) принцип єдності фінансової діяльності та грошової системи держави; 9) принцип міжгалузевого характеру публічної фінансової діяльності держави; 10) принцип самостійності у встановлених чинним законодавством межах фінансової діяльності органів місцевого самоврядування; 11) принцип соціальної спрямованості фінансової діяльності держави; 12) принцип фінансової безпеки держави [11, с. 18–19]. Подібними за змістом є принципи публічної фінансової діяльності, які пропонують Л.М. Капаєва і М.С. Лях. При цьому вони виділяють ще принципи окремих правових інститутів: 1) здорових фінансів; 2) єдності фінансової діяльності та грошової системи держави; 3) міжгалузевого характеру фінансової діяльності держави; 4) компетентності та самостійності у сфері фінансової діяльності органів місцевого самоврядування у встановлених чинним законодавством межах; 5) цільового використання фінансових ресурсів; 6) соціальної направленості фінансової діяльності держави; 7) самостійності у встановлених законодавством межах [12, с. 28–29]. Розглядаючи правові засади фінансової діяльності держави, П.С. Пацурківський виокремлює такі принципи фінансової діяльності: 1) публічний характер фінансової діяльності; 2) розподіл функцій між представницькими органами влади та органами виконавчої влади; 3) пріоритет представницьких органів перед органами виконавчої влади; 4) пріоритетність публічних видатків стосовно прибутків; 5) здорових фінансів; 6) фінансової безпеки держави; 7) єдності фінансової діяльності та грошової системи; 8) повної самостійності у встановлених чинним законодавством межах фінансової діяльності органів місцевого самоврядування; 9) міжгалузевого характеру; 10) соціальної спрямованості; 11) плановості; 12) гласності [13, с. 54–86]. Варто зазначити, що критерії виокремлення запропонованих П.С. Пацурківським принципів фінансової діяльності відсутні, що ставить під сумнів їхнє теоретико-прикладне значення.

Досліджуючи принципи публічної фінансової діяльності, О.А. Музика-Стефанчук вирізняє галузеві принципи та принципи окремих правових інститутів. Галузевими вона вважає принципи 1) публічного характеру фінансової діяльності; 2) розподілу функцій між представницькими органами й ОВВ у сфері фінансової діяльності; 3) пріоритету законодавчої влади над виконавчою; 4) пріоритету публічних видатків над доходами; 5) всебічного контролю у сфері фінансової діяльності. Принципами окремих правових інститутів дослідниця вважає такі: 1) єдності фінансової та грошової системи держави; 2) економічної доцільності оподаткування; 3) фінансової безпеки держави; 4) гласності; 5) плановості; 6) цільо-

вого використання фінансових ресурсів; 7) повноти; 8) єдності; 9) достовірності; 10) самостійності бюджету [14, с. 16]. О.М. Гетьманець вважає принципами публічної фінансової діяльності такі принципи: 1) законності; 2) публічності; 3) гласності; 4) відкритості; 5) розподілу компетенції між законодавчими виконавчими та судовими органами влади; 6) відповідальності уповноважених суб'єктів; 7) економічної та соціальної спрямованості; 8) економічної безпеки фінансової діяльності держави; 9) єдності цілей фінансової діяльності всіх суб'єктів господарювання; 10) самостійності фінансової діяльності органів місцевого самоврядування у встановлених чинним законодавством межах [15, с. 18]. На думку О.Д. Соколової, до таких принципів доцільно вважати належними: 1) єдність мети здійснення; 2) суворий облік доходів та видатків; 3) результативність здійснених видатків; 4) максимально допустимого прозорість отриманих доходів і здійснених видатків [16, с. 28].

Формулювання змісту та основних характеристик принципів фінансування сфери соціального забезпечення. З огляду на аналіз вищезазначеного доробку когорти вчених у галузях адміністративного, фінансового та права соціального забезпечення принципами фінансування сфери соціального забезпечення, на наш погляд, варто вважати наведені нижче.

I. Принцип компетентності та професіоналізму у процесі формування фінансової бази соціального забезпечення. Задля з'ясування змісту цього принципу необхідно з'ясувати сутність самих термінів «компетентність» та «професіоналізм». Термін «компетентний» означає такий, «який має достатні знання в якій-небудь галузі; який із чим-небудь добре обізнаний; тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований; який має певні повноваження; повноправний, повновладний». Під поняттям «професіоналізм» розуміють «оволодіння основами й глибинами якої-небудь професії». Як вбачається з визначень цих понять, вони пов'язані із суб'єктом, який ними володіє, та являють собою такі характеристики особи, які дають їй змогу вирішувати певні завдання, приймати рішення у відповідній сфері, в якій суб'єкт має повноваження, кваліфікацію та глибинно обізнаний із процесами, які відбуваються у певній галузі. Як і в будь-якій іншій сфері суспільного життя, важлива роль у сфері фінансування соціального забезпечення відводиться людським ресурсам, оскільки ефективність та результативність фінансування соціального забезпечення залежить від кваліфікації, знань та моральних якостей осіб, які наділені компетенцією у сфері фінансування соціального забезпечення.

II. Принцип врахування суспільної думки передбачає участь громадян, недержавних організацій, профспілок тощо у процесі формування видатків на соціальне забезпечення. Така участь полягає, зокрема, у публічних обговореннях державного бюджету, бюджету Пенсійного фонду. Громадяни мають право висловлювати та обґрунтовувати свою точку зору з будь-яких питань, вносити свої зауваження та пропозиції.

III. Принцип неухильного додержання наявних соціальних стандартів. Вказаний принцип полягає у суворому дотриманні державних соціальних стандартів та нормативів органами державної влади та органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями.

IV. Принцип врахування міжнародних стандартів соціального забезпечення, досвіду розвинутих країн світу в цій сфері полягає у впровадженні міжнародних стандартів, прийнятті нормативно-правових актів, які мають відповідати загально визначеним міжнародним принципам у сфері соціального забезпечення. Міжнародно-правове регулювання відносин у сфері соціального захисту здійснює значний вплив на розвиток національного законодавства. Водночас у разі прийняття нових законодавчих актів в Україні у сфері соціального захисту, особливо у визначенні державних соціальних стандартів та державних соціальних гарантій, беруться до уваги міжнародні стандарти, зокрема встановлення прожиткового мінімуму, межі бідності тощо. Адаптація соціальної політики України полягає у реформуванні систем страхування, охорони праці, здоров'я, пенсійного забезпечення, політики зайнятості та інших галузей соціальної політики відповідно до стандартів ЄС і поступовому досягненні загальноєвропейського рівня соціального забезпечення і захисту населення. Важливе значення в цьому контексті матимуть укладання угод із координації систем соціального забезпечення робітників, які мають українське громадянство і працюють на території держав – членів ЄС.

V. Державна підтримка та розвиток добровільних форм соціального забезпечення та благодійності полягає у створенні належних умов для розвитку добровільних форм соціального забезпечення, стимулювання громадських та інших неурядових організацій задля здійснення благодійництва шляхом створення належних умов, пільгового оподаткування тощо.

VI. Принцип гарантування формування належного обсягу та функціонування механізму розподілу відповідних фінансових ресурсів полягає у оптимізації наявних надходжень та створенні нових джерел формування коштів на соціальне забезпечення, а також у створенні прозорого механізму розподілу коштів на соціальне забезпечення.

VII. Належна інформаційна забезпеченість щодо акумуляції та розподілу фінансових ресурсів у сфері фінансового забезпечення полягає у створенні інструментів інформування громадськості з питань складення, розгляду, затвердження, виконання державного та місцевих бюджетів, а також контролю за їх виконанням. Зазначене забезпечується шляхом публікації документів та інформації, пов'язаних зі складенням бюджету, його затвердженням, виконанням та показниками ефективності управління. Вказаний принцип полягає у створенні системи, що надасть доступ громадянам до інформації про публічні кошти на всіх стадіях планування та використання, забезпечить актуальність, достовірність та унікальність інформації, комфортність використання ана-

літичних даних, простоту та зрозумілість поданої інформації, логічність та продуманість, можливість порівняння динаміки, можливість зворотного зв'язку та експертного обговорення.

VIII. Принцип недопущення волюнтаризму під час розподілу і використання відповідних фінансових ресурсів та проявів популізму у вирішенні питань фінансування сфери соціального забезпечення. Одним із визначальних елементів у регулюванні суспільних відносин у соціальній сфері є додержання принципу пропорційності між соціальним захистом громадян, фінансовими можливостями держави та гарантуванням права кожного на достатній життєвий рівень [17]. Тобто держава може брати на себе зобов'язання в соціальній сфері відповідно до її соціально-економічних можливостей, при цьому не порушуючи конституційного права громадян на достатній життєвий рівень, що вкрай важко в умовах, коли зобов'язання у сфері соціального забезпечення населення випереджають фінансові можливості держави.

IX. Принцип невідворотності відповідальності за правопорушення у процесі фінансування сфери соціального забезпечення проявляється в неухильному застосуванні покарання за порушення фінансового законодавства. При цьому покарання застосовується уповноваженими органами в порядку, на підставах та в межах санкцій, визначених фінансовим законодавством.

X. Неухильного дотримання цільового характеру фінансування соціального забезпечення. Під вказаним принципом розуміється, що бюджетні кошти використовуються тільки на цілі, визначені бюджетними призначеннями та бюджетними асигнуваннями. Вказаний принцип знаходить законодавче закріплення щодо усіх форм соціального забезпечення. Для практичної реалізації цього принципу необхідний постійний контроль та моніторинг за витратами коштів соціальних фондів [7, с. 132].

XI. Принцип оптимального поєднання усіх джерел фінансування соціального забезпечення полягає у здійсненні соціального забезпечення населення коштом усіх наявних джерел фінансування: коштів державного та місцевих бюджетів, позабюджетних цільових фондів, недержавних страхових фондів, підприємств усіх форм власності, внесків працюючих громадян, кредитних коштів тощо. Під час визначення обсягу фінансування як держава, так і вищестоящі органи враховують наявність власних коштів, можливість одержання банківського кредиту і лише тоді, коли неможливо покрити витрати із зазначених джерел, вирішується питання про бюджетне або відомче фінансування [18, с. 343].

XII. Принцип недопущення зловживання соціальними виплатами з боку їх отримувачів. Зміст цього принципу зводиться до того, що кошти, які виділяються на фінансування соціального забезпечення, мають доводитися до конкретних отримувачів, які потребують соціального захисту, а не до осіб, які підробляють документи, приховують свої реальні доходи, отримують соціальні виплати на підроблені

документи тощо. Задля досягнення цієї мети необхідно створити єдиний реєстр пільговиків та пенсіонерів, здійснити верифікацію соціальних виплат, передбачити адміністративну та кримінальну відповідальність для осіб, які подали недостовірні дані, приховали інформацію про доходи чи вчинили інші незаконні дії з метою отримання соціальних виплат.

Висновки. Соціальне забезпечення є способом перерозподілу національного доходу з метою забезпечення певних стандартів життя кожної людини в умовах дії соціальних ризиків. Виконання соціального обов'язку в системі соціальної допомоги, зокрема фінансування реалізації права особи на соціальне забезпечення, покладається на уповнова-

жені державою органи. Отже, питання з'ясування змісту принципів фінансування соціального забезпечення набуває прикладної ваги, насамперед, крізь призму реалізації конституційного положення про Україну як соціальну державу. Принципи фінансування соціального забезпечення частково збігаються з принципами публічної фінансової діяльності, однак запропоновані в статті принципи сформульовані з урахуванням специфіки соціального забезпечення та його фінансування. На наш погляд, перелічені принципи фінансування соціального забезпечення становлять основу, на якій має базуватися діяльність державних та уповноважених державою органів у сфері фінансування соціального забезпечення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Борзенко А.В. Проблема цели в общественном развитии. К.: Наукова думка, 1982. 273 с.
2. Философский энциклопедический словарь / подгот. А.Л. Грекулова и др.; редкол. С.С. Аверинцев и др. М.: Советская энциклопедия, 1989. 815 с.
3. Бандурка О.М., Тищенко М.М. Адміністративний процес: Підручник для вищих навч. закл. К.: Літера ЛТД, 2002. 288 с.
4. Погребняк С.П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика): монографія. Х.: Право, 2008. 240 с.
5. Гарасимів Т.З. Принципи права соціального забезпечення України. Дрогобич : видавнича фірма «Відродження», 2002. 128 с.
6. Право соціального забезпечення : Навч. посіб для студ. вищ. навч. закл. / П.Д. Пилипенко, В.Я. Буряк, С.М. Синчук та ін. За ред. П.Д. Пилипенка. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. 486 с.
7. Хомич І.Ю. Принцип цільового використання коштів в соціальному забезпеченні населення України: поняття та значення. Наше право. 2013. № 10. С. 131–136.
8. Тищенко Е. Сущность принципов права социального обеспечения: доктринальные подходы. URL: <http://www.legeasiviata.in.ua/archive/2015/7-2/20.pdf>.
9. Болотіна Н.Б. Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні: монографія. К.: Знання, 2005. 381 с.
10. Орлюк О.П. Фінансове право. Академічний курс: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2010. 808 с.
11. Нагребельний В.П., Чернадчук В.Д., Сухонос В.В. Фінансове право України. Загальна частина: Навчальний посібник / За заг. ред. члена-кореспондента АПрН України В.П. Нагребельного. Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. 320 с.
12. Капасва Л.М. Фінансове право : Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 248 с.
13. Пацурківський П.С. Правові засади фінансової діяльності держави: проблеми методології. Чернівці: ЧДУ, 1997. 244 с.
14. Музика-Стефанчук О.А. Фінансове право : навчальний посібник. 3-е вид., виправл. і доповн. К.: Атіка, 2007. 264 с.
15. Фінансове право: підручник / Відп. ред. Гетьманець О.П., проф. канд. екон. наук, доцент. Харків: Еспада, 2008. 416 с.
16. Соколова Э.Д. Теоретические аспекты правового регулирования финансовой деятельности государства и муниципальных образований: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.14. М., 2008. 401 с.
17. Рішення Конституційного Суду України від 26 грудня 2011 р. у справі № 1-42/2011. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-11>.
18. Юрій С.І. Бюджетна система: підруч. / за ред. С.І. Юрія, В.Г. Дем'янишина, О.П. Кириленко. Тернопіль: ТНЕУ, 2013. 624 с.